

Hvordan profesjonelle medhjelpere, som advokater, revisorer og regnskapsførere, kan tilrettelegge for kriminelle handlinger

Av Jan Georg Christophersen

Abstract

*This article explores how professional assistants like lawyers, auditors, and accountants may inadvertently or intentionally facilitate criminal activities through their expertise and services. Professional assistants have a special responsibility to act in accordance with laws and ethical standards. One of the intentions behind regulating professional actors is to strengthen efforts to prevent them from assisting criminals. How this can be achieved has been a relatively underexplored topic in research. The assistants under discussion play a significant role in ensuring the integrity of financial systems and trust in the public and business sectors. To counteract illegal actions by such assistants, a combination of stricter regulation, improved ethical training, and enhanced oversight may be a viable way forward. **

*Title in English: How Professional Assistants, Such as Lawyers, Auditors, and Accountants, Can Facilitate Criminal Activities

1. Innledning

Profesjonelle medhjelpere har et spesielt ansvar for å handle i tråd med lover og etiske standarder. Noen personer i slike roller blir involvert i tilrettelegging for finansiell kriminalitet, enten med hensikt eller ved uaktsomhet. Dette kan inkludere aktiviteter som hvitvasking av penger, skatteunndragelse, innsidehandel, valutafiksing og manipulering av finansmarkeder. Finansiell kriminalitet er gjerne knytte til komplekse strukturer og skjer ofte i profesjonelle sammenhenger som banker, investeringsselskaper eller børser. Økonomisk kriminalitet derimot er en bredere kategori som inkluderer all kriminalitet hvor hovedmotivet er økonomisk gevinst. Økonomisk kriminalitet kan foregå både i næringslivet, offentlig sektor og privatliv. Eksempler inkluderer underslag, bedrageri, korrupsjon, regnskapsmanipulasjon og brudd på konkurranselovgivning. Økonomisk kriminalitet er ofte rettet mot bedrifter, organisasjoner eller det offentlige og har et bredere nedslagsfelt enn finansiell kriminalitet. Finansiell kriminalitet er med andre ord en underkategori av økonomisk kriminalitet som spesifikt involverer finansielle systemer og tjenester. Begge former har alvorlige konsekvenser for samfunnet, som tap av tillit til finansinstitusjoner, redusert økonomisk vekst og økte kostnader for overvåkning og kontroll.¹

En rekke aktører besitter spesialisert kunnskap som kan misbrukes til å skjule ulovlige aktiviteter, for eksempel ved å opprette komplekse selskapsstrukturer eller utarbeide falske dokumenter. Selv om dette fenomenet er godt kjent, er behovet for mer forskning for å forstå omfanget og mekanismene bak slik virksomhet avgjørende.

En rapport fra den norske nasjonale enheten for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet, Økokrim, pekes det på at profesjonelle medhjelpere kan bidra til å tilsløre reelle eierforhold og finansielle transaksjoner, noe som gjør det vanskelig å avdekke kriminell aktivitet.² Dette understreker viktigheten av å undersøke virksomheter for å finne ut hvordan disse profesjonelle aktørene kan bli utnyttet eller medvirke til økonomisk- og finansiell kriminalitet. Forskning på dette området kan bidra til å utvikle bedre forskningsstrategier og reguleringer for å hindre at profesjonelle tjenester blir brukt som verktøy ved lovbrudd.³

2. Kunnskapsgrunnlaget

Noe har skjedd innenfor forskningen på økonomisk kriminalitet. Særlig er dette synlig i finansiering av forskningsprosjekter som retter seg mot de juridiske- og samfunnsvitenskapelige sidene av økonomiske lovbrudd. I dag er forskningen på en måte overlatt til en form for Kudos⁴ (kunnskapsdokumenter i offentlig sektor). Men hvilken plass har det vitenskapelige kunnskapsgrunnlaget, når det i stor grad dreier seg byråkratisk sammenstilling av ønsket praksis og resultater, altså ulike former for handlingsplaner. Offentlige myndigheter som Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ), Nasjonalbiblioteket (NB) og Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) utarbeider sammendrag hvor noe bygger på tidligere forskning, men også i høy grad forvaltningens egne ønsker og håp.⁵

Kudos er vel og bra og gjør det lettere å få tilgang til offentlig kunnskapsgrunnlag fra departementer og statlige virksomheter som blant annet evalueringer, utredninger, strategier og

årsrapporter. Kudos betyr anerkjennelse eller berømmelse for handlinger eller noe en har oppnådd, men hva med det forskningsmessige grunnlaget som bør utgjøre kildene for myndighetenes beslutninger og iverksettinger? Kudos er et innovasjonsarbeid som skal gi offentlig sektor enklere, raskere og bedre oversikt og gjør kanskje det. Men mye av utredningsmaterialet bygger på de samme funnene fra forskning og utvikling som på en måte forsvinner i styresmaktenes strategier for bekjempelse av de ulike formene for økonomisk kriminalitet. Handlingsplanene kommer vanligvis for sent, utvikling av lovbruddsstrategier og metoder for forebygging har løpt fra reguleringene. Kunnskapsgrunnlaget for myndighetenes utredninger, rapporter, handlingsplaner og evalueringer, er ikke sjelden foreldet forskningsresultater, ikke bygget på ny og fri vitenskapelig forskning ved universiteter og vitenskapelige høyskoler.⁶

Et eksempel på hvordan myndigheter tenker er at i statsbudsjettet for 2025 foreslår Regjeringen å sette av 90 millioner kroner spesielt til bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Politiet skal få nye verktøy og ny teknologi for å avdekke og ta flere bakmenn. Blant annet skal det satses på kunstig intelligens (KI). Denne bevillingen er en del av en større «Gjengpakke 2» på totalt 2,4 milliarder kroner, som skal styrke arbeidet mot kriminelle nettverk og organisert kriminalitet. En ny enhet er etablert i Finanstilsynet som skal opprettes på Hamar med 12 millioner kroner i budsjett, med oppgave å bekjempe hvitvasking av penger og terrorfinansiering, og derved styrke tilsynet med advokater, revisorer og regnskapsførere, kanskje med særlig tanke på finansiell kriminalitet.

Intensjonen med dette tiltaket er å styrke innsatsen mot profesjonelle aktører som advokater, revisorer og regnskapsførere som bistår kriminelle. Regelverket mot hvitvasking og terrorfinansiering skal følges opp.⁷ Revisorer og regnskapsførere rolle skal styrkes og samarbeidet mellom disse og næringslivet, politiet og andre etater skal utvikles og datadelingen skal forbedres. Finanstilsynets oppmerksomhet knyttet til hvitvasking av penger og terrorfinansiering er utvilsomt et resultat av den forskning som foreligger på området. Det er også grunn til å tro at Finanstilsynets innsats vil bli styrket gjennom etableringen av den nye enheten, men det er en altfor moderat innsats for å møte behovene for kontroll.

Svakheten i disse tiltakene er at mål, strategier og satsingsområder ikke er bygget på ny forskning. Det er kjent at tiltak for å forebygge og avdekke økonomisk og finansiell kriminalitet krever en rekke generelle endringer i regnskapslovgivningen, revisjonslovgivningen, aksjelovgivningen, endringer i pris- og konkurranselovgivningen, samt konkurs og håndheving bare for å nevne noen. Det er her ikke hensiktsmessig å gå i gang med å peke på detaljene i nevnte lovgivning som bør gjennomgås og ettersees, men en ting er innlysende, det foreligger et stort og krevende arbeid som ikke lar seg endre på kort sikt. Med andre ord, det er nødvendig med lovendringer som gir politiet, påtalemyndighet og domstolene mulighet til oppfølging av økonomisk og finansiell kriminalitet i stadig og rask endring. Også av denne grunn er det nødvendig med ny forskning.

For å redusere risikoen for at profesjonelle medhjelpere blir involvert i økonomisk og finansiell kriminalitet, er det flere mekanismer som allerede er på plass. Krav om rapportering av mistenkelige transaksjoner er regler som mange stater har i sin lovgivning og rapporteringen skal

skje til myndighetene (f.eks. Økokrim i Norge). Etiske regler og disiplinærsystemer finner man i profesjonelle foreninger som kan ha strenge regler og fører tilsyn med sine medlemmer. Brudd kan føre til tap av lisens eller andre sanksjoner. Kvalitetskontroll og tilsyn er noe man finner at revisorer og regnskapsførere er underlagt fra organisasjoner som Finanstilsynet. Profesjonelle må være bevisst på risikoen for å bli utnyttet og hvordan de kan identifisere røde flagg ved å sørge for bevissthet og opplæring. På disse områdene er det ikke bare å sette ned et utvalg som utreder spørsmålet og kommer med forslag til regelendring. Kunnskap om økonomisk og finansiell kriminalitet i en omskiftene verden med svært raske endringer, er det nødvendig med forskning før utvalg settet ned. I vår tid kan det noen ganger se ut som om vi beveger oss «med ryggen mot fremtiden og blikket bakover». Denne måten å tenke på kan være relevant fordi fremtiden er ukjent og usett, derfor forholder vi oss til den gjennom det vi allerede vet. Dette er et tankevekkende uttrykk som gir mening i en bredere kulturell kontekst, men det skjærer oss ikke fra nødvendigheten av å se framover.

3. Forskning på næringslivets kriminalitet

Noen hovedtendenser for forskning på næringslivets kriminalitet er at økt digitalisering har ført til nye former for denne type lovbrudd. Sakene er blitt mer komplekse og grenseoverskridende og det er sterkere koblinger mellom økonomisk, finansiell og organisert kriminalitet. Sentrale forskningsområdene er digital økonomisk kriminalitet, som svindel via digitale plattformer, kryptovaluta og hvitvasking, ID-tyveri og bedrageri. Arbeidslivskriminalitet som sosial dumping, svart arbeid og utnyttelse av utenlandsk arbeidskraft. Mye av dette faller naturlig inn under økonomisk kriminalitet. Finansiell kriminalitet derimot er mer spesifikt, altså som en underkategori knytte til finansmarkedet og finansielle institusjoner. Her kommer inn skatteunndragelser, internprising, komplekse selskapsstrukturer, internasjonale transaksjoner og skjulte formuer i skatteparadis. I tillegg har vi den organiserte kriminaliteten som grenser opp mot den økonomiske kriminaliteten og gjør skillet vanskelig å presisere. Alt dette fører til økt behov for tverrfaglig samarbeid mellom etater, viktigheten av internasjonalt samarbeid og behovet for styrket digital kompetanse hos kontrollmyndigheter.⁸

Dette medfører utfordringer som ressursmangel hos kontrollorganene, kompleks lovgivning, rask teknologisk utvikling og internasjonale dimensjoner. For å komme videre innenfor juridisk- og samfunnsvitenskapelig forskning er én metode å styrke digitale etterforskningsmetoder, økt kompetansebygging, bedre informasjonsdeling mellom etater og styrket internasjonal samarbeid. Det er forskningen på disse temaer som gir muligheter for videre utvikling av forebyggende tiltak om mer effektiv bekjempelse av økonomisk og finansiell kriminalitet internasjonalt.

Sentralt står regulatoriske utfordringer som jurisdiksjonsproblemer, internasjonal regelverk og håndheving på tvers av landegrenser. De finansielle strukturene er i rikt mon til stede i form av komplekse selskapsstrukturer, offshore-registreringer og skatteparadis. Det internasjonale samarbeidet er sentralt for å styrke kontrollen, informasjonsutvekslingen mellom stater og felles

etterforskning. Her kommer inn digitale verktøy som sporing, automatisk dataanalyse og digital dokumentasjon. Utfordringer for forskningen er begrenset tilgang på data, komplekse internasjonale strukturer, ressurskrevende etterforskning og manglende transparens i næringer.⁹ Framtidige forskningsbehov er bedre metoder for å avdekke de ulike formene for økonomisk kriminalitet, og utvikling av preventive tiltak, effektivisering av internasjonal samarbeid og analyse av nye kriminalitetsformer. Denne forskningen er viktig for å utvikle mer effektive tiltak mot økonomisk og finansiell kriminalitet i næringer som er sentral for global handel og nasjonal økonomi.

4. Mål, strategier og satsingsområder

Man kan stille seg undrende til at gigantiske avsløringer av internasjonalt organiserte økonomiske og finansielle lovbrudd ikke fikk større betydning for den internasjonale forskning på området. Særlig når man tar i betraktning at profesjonelle medhjelpere som advokater, revisorer og regnskapsførere bidra til kriminelle handlinger ved å utnytte sin ekspertise og kunnskap til å skjule ulovlig aktivitet, omgå internasjonal regulering og nasjonale lover og regler ved å legge til rette for økonomisk kriminalitet. Dette kan skje enten gjennom bevist medvirkning eller ved å opptre uaktsomt. Selv om de fleste profesjonelle jobber etisk og følger lover og regler, kan noen utnytte sin posisjon for å bistå i kriminelle aktiviteter, kanskje drevet av økonomisk vinning eller press fra klienter. Dette understreker behovet for strenge etiske retningslinjer, regelverk og overvåkningsmekanismer for å forebygge slik atferd.

Her skal det presiseres at den omfattende skattesvindel som ble avslørt ved Panama-dokument-saken ble avsluttet for Norges del og førte til at 283 millioner kroner som det må skattes av. Det er ikke ulovlig å ha pengene sine i skatteparadis, men det må meldes inn til norske myndigheter. Beløpet syner på ingen måte å være avgjørende i denne saken, derimot har kunnskapen om bruken av skatteparadiser vesentlig større verdi. Særlig fordi det åpnet opp samarbeid mellom ulike lands skattemyndigheter. Hertil kommer at skattemyndighetene vet mer om rådgiverne som hjalp kundene med å plassere pengene i disse «paradisene». I ettertid har flere meldt inn verdier i skatteparadiser til norske myndigheter, og lekkasjene kan derfor sies å ha hatt en viss preventiv effekt.

Hva er så et skatteparadis? Panama, Liberia, De britiske Jomfruøyene, Seychellene, Caymanøyene, Bermuda, Kypros, Malta, Marshalløyene er eksempler på skatteparadiser. Innretninger som ikke liker å bli sammenlignet med skatteparadis løsninger, men har påfallende likhetspunkter, finnes imidlertid i en lang rekke stater som betrakter seg som «tradisjonelle sjøfartsnasjoner». Her kan nevnes Norge, Danmark, Tyskland, Nederland og Storbritannia som har flere ulike former for registre som Ship Registry på Isle of Man, og øyene i den engelske kanal med lave skatter og avgifter gjør Guernsey og Jersey med sine egne offshore-økonomier til populære skatteparadiser. Disse betingelsene har gjort Kanaløyene til et av de viktigste finanssentrene i verden. Dette er eksempler på hva den internasjonale skipsfartsnæringen tilbys i et raskt endret globalt maritimt miljø med internasjonalt «respekterte kvalitetsflagg» som kan velges for sine skip.

Her bør en være klar over at det også finnes jurisdiksjon blant en lang rekke stater som ikke anser seg å være blant skatteparadiser. De søker å «skjule» sin virksomhet ved hjelp av nasjonal lovgivning. Det snakkes om flaggvalg for redere som ser etter kvalitet og partnerskap fra en flaggadministrasjon. For eksempel finner vi dem blant såkalte «sjøfartsnasjoner». Et eksempel er Norsk internasjonalt skipsregister (NIS) opprettet i 1987 og er et register som skal sikre rettsvern til registrerte rettigheter i norske skip og være et ledd i den offentlige kontrollen med skip og skips eierforhold. Reguleringer av dette slag er satt sammen for et bestemt formål som offisielt blir benevnt som «like konkurransevilkår». Rederibeskatning er en særskilt skatteordning for redere som skal sikre konkurransedyktige vilkår for norsk skipsfart. Men hvordan fungerer egentlig ordningen, og hvilke fordeler og utfordringer innebærer den?

Ordningen går ut på at selskapene har skattefritak for skipsfartsinntekter, men skattlegges for finansinntekter. Det betyr at de betaler en redusert eller utsatt skatt på overskudd fra skipsfartsvirksomhet, så lenge overskuddet blir holdt innenfor selskapet og reinvestert i skipsfartsvirksomhet. Men ikke nok med dette. Hertil kommer en særnorsk ordning som blir kalt «nettolønnsordningen». Gjennom tilskuddsordning for sysselsetning av arbeidstakere til sjøs, kan rederiene søke om å få tilbakebetalt skatt og arbeidsgiveravgift som de strekker sjøfolkene. Tilskuddordningen kompenserer delvis for kostnadsulempene ved å sysselsette arbeidstakere fra Norge og de andre EØS-landene.

Det ble i 2024 bevilget ca. 2,4 milliarder over statsbudsjettet til ordningen, som omfatter ca. 12 000 sjøfolk. Tilskuddet var beregnet til 220 000 kroner per arbeidstaker per år i alle tilskuddsmodeller, utenom generelle tilskuddsmodeller for skip i NIS, hvor maksimal støtte er beregnet til 26 prosent av tilskuddsgrunnlaget.¹⁰

«Nettolønnsordningen» ble startet på 1990-tallet, som et særskilt tiltak for å sikre norske arbeidsplasser i NIS. Gjennom mange års politisk arbeid, og krav fra næringen og organisasjonene, er ordningen utvidet fra en spesialordning for NIS til et svært viktig verktøy for konkurranseutjevning for større deler av norsk konkurranseutsatt skipsfart. Det er verdt å merke seg at gjennom lovlige ordninger kan næringsdrivende erverve store økonomiske fordeler som andre søker å oppnå gjennom lovbrudd i skatteparadiser.

Blant historiens største dokumentlekkasjer finner vi hvordan advokatfirmaet Mossack Fonseca blant annet hadde opprettet stråelskaper i skatteparadis. Selskaper av denne type ble etablert for å skjule informasjon om eierskap eller økonomiske verdier, ofte i skatteparadiser, for å omgå nasjonal beskatning eller skjule ulovlig virksomhet.

Avsløringene fikk umiddelbart store konsekvenser. En nordisk statsminister og flere toppsjefer måtte gå av. En rekke banker har vært under etterforskning. 65 medlemmer av Europaparlamentet ble gransket for opplysninger som framkom, og flere myndigheter varslet reformtiltak. Det vi ser i ettertid av lekkasjen er konturene av en «ny og nødvendig journalistisk metode». En sentral medspiller var International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ). Den datajournalistiske metoden viser hvordan materialet ble tilgjengeliggjort, systematisert, analysert og visualisert ved bruk av skreddersydde plattformer og gode verktøy.

ICIJs håndtering av 11,5 millioner hemmelige dokumenter på en sikker måte med 376 journalister uten at noen utenfor skulle få greie på hva som foregikk – ble ansett som en for stor risikoen. Organisasjonen har begrensede ressurser, men er tilhenger av åpne kilder, løsningen ble derfor online. ICIJ laget en utgave av open source-programvare Project Blacklight og lastet opp alle dokumentene der. For å kunne kommunisere med hverandre på sikker måte utviklet ICIJ Global I-Hub, en plattform basert på open source-programvare Oxwall. Ellers tok man i bruk verktøyet Linkurious som ble brukt til å visualisere den strukturerte informasjonen i Mossack Fonsecas interne registre. Her ble også benyttet Offshore Leaks-database.

Stater tilbyr utlendinger og selskaper eid av utlendinger spesielt gunstige vilkår. Historiens største dokumentlekkasje viser hvordan advokatfirmaet Mossack Fonseca blant annet hadde opprettet stråselskaper i slike skatteparadis. Etableringer av dette slag skjuler informasjon om eierskap eller økonomiske verdier, og er et middel for å omgå nasjonal beskatning eller skjule ulovlig virksomhet.

4.1 Advokater som medhjelpere

Advokater spiller ulike roller i saker som involverer økonomiske lovbrudd. På den ene siden har advokater et ansvar for å gi juridisk bistand til klienter som enten står overfor etterforskning, tiltale eller er i behov for å rydde opp i økonomiske forhold. På den andre siden kan advokater utilsiktet eller bevisst bli medvirkende til økonomiske lovbrudd hvis de ikke utviser tilstrekkelig aktsomhet.¹¹

Advokater har en viktig funksjon i rettssystemet og bistå blant annet med forsvar av klienter som blir anklaget for økonomiske lovbrudd som hvitvasking, skatteunndragelse eller underslag, med å sikre klienten rettigheter, som rettferdig behandling og juridisk forsvar. For eksempel gi råd om hvordan personer og virksomheter kan overholde lover og regler for å unngå økonomiske lovbrudd. De kan representere klienter i forhandlinger med skattemyndigheter, kreditorer eller politi.

Men advokater kan også bli holdt ansvarlig for medvirkning til økonomiske lovbrudd dersom disse hjelper med å gjennomføre transaksjoner uten å undersøke deres lovlighet (for eksempel å opprette falske selskaper eller skjule midler), kan det tolkes som medvirkning. Etter Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven) (LOV-2018-06-01-23) har advokater plikt til å varsle myndighetene ved mistanke om økonomisk kriminalitet. Hvis dette ikke gjøres, kan de selv bli ansvarlige. Hvis advokaten aktivt veileder klienten om hvordan lovbrudd kan gjennomføres, kan dette bli ansett som straffbar medvirkning.¹²

Med andre ord det finnes juridiske rammer for advokater. Her kommer Advokatforskrifter og domstoloven inn og pålegger advokater etiske retningslinjer og plikter, inkludert lojalitet til klienten og plikten til å holde klientens informasjon konfidensiell.¹³ Etter hvitvaskingsloven plikter advokaten å gjennomføre kundekontroll og melde fra til Økokrim ved mistanke om økonomisk kriminalitet. Hvis en advokat medvirker til økonomisk lovbrudd, kan dette straffefølges som enhver annen medvirkning til kriminalitet med hjemmel i Lov om straff LOV-1902-05-22-13 (straffeloven).

Advokater står ofte i et dilemma mellom lojalitet til klienten og sin plikt til å følge loven. Spørsmålene blir – hvordan håndtere klientens konfidensielle informasjon samtidig som

rapporteringsplikten overholdes? Hvor langt kan advokaten gå i å gi råd uten å risikere å bli ansett som medvirker? Hvor går balansen mellom å forsvare klientens rettigheter og bidra til rettferdigheten i samfunnet? Dersom advokaten medvirker til økonomiske lovbrudd, kan det føre til tap av advokatbevilling, straffeansvar og tap av omdømme. Så hvordan forebygge medvirkning? Svarene bør være å utføre grundig kundekontroll og bakgrunnsjekker, unngår å bistå i transaksjoner eller oppdrag som virker mistenkelige, ha gode interne rutiner for overholdelse av hvitvaskingsloven, og sette klare grenser i rådgivningen og ikke veilede om ulovlige handlinger.

Advokater har en nøkkelrolle som omhandler økonomiske lovbrudd, både som forsvarer og som aktør som må sikre at deres virksomhet er i samsvar med loven. En bevisst og aktsom tilnærming kan redusere risikoen for utilsiktet medvirkning og sikre at advokater opprettholder sin profesjonelle integritet.

4.2 Panama-dokumentene (*Panama Papers*)

Panama Paper-lekkasjen avdekket i 2016 hvordan mange selskaper og enkeltpersoner benyttet seg av offshore-strukturer for å skjule formuer og unngå skatt. Disse avsløringen var en offentliggjøring av omtrent 11,5 millioner dokumenter som utgjør 2,6 terabytes med data som ble lekket fra advokatfirmaet Mossack Fonseca i Panama. Tidlig i 2015 ble dokumentene lekket via en anonym kilde fra advokatfirmaet til journalistene Bastian Obermayer og Frederik Obermaier i den tyske avisen Süddeutsche Zeitung. Dokumentene ble undersøkt og offentliggjort 3. april 2016 i et verdensomspennende samarbeid mellom gravejournalister og hvor blant annet mediehusene The Guardian, Le Monde og Aftenposten. Lekkasjene viste angivelig at advokatfirmaet hadde bistått et stort antall rike og kjente personer verden over i plassering av penger og eierskap i såkalte skatteparadiser. Dokumentene navngir over 500 banker, 214 000 virksomheter og flere statsoverhoder, politikere og milliardærer, inkludert rundt 200 norske kunder. Blant disse også kjente norske banker som Nordea og DNB. Heller ikke norske skipseiere gikk klar av skandalen. 6. mai 2016 skriver Aftenposten «Norske redere er storforbrukere av skatteparadisselskaper». Eksemplet som ble benyttet var Lorentzen-familien, kjent for engasjement i skipsfartsindustrien, hadde ni selskaper registrert i Panama via Mossack Fonseca. Etter uttalelser fra selskapet Companhia de Navegação Norsul i Brasil var intensjonen med registreringen under bekvemmelighetsflagget til Panama å sikre selskapet internasjonale konkurranseevne. Samt at relevant informasjon var rapportert til skattemyndighetene.

Generelt har bruken av bekvemmelighetsflagg, som Panama, Liberia og mange andre, vært utbredt i den norske skipsfartsindustrien. Dette gjør det mulig for rederier å registrere skip i stater med «gunstige» regelverk, det vil si billig og svak kontroll hvis noen kontroll overhodet, som igjen påvirke lønns- og arbeidsvilkår for sjøfolk og man unndrar skatter og avgifter til den staten hvor eierselskapet har sitt tilhold. I kjølvannet av Panama Papers (2016), Paradise Papers (2017) og Pandora Papers (2021), har det vært økt fokus på slik praksis og de konsekvenser dette har for norske sjøfolk og maritime næringer. Avsløringen av Panama-dokumentene, som var først ute, førte til økt global oppmerksomhet rundt bruk av offshore-strukturer for skatteunngåelse og skjuling av selskaper. Dette resulterte i at myndigheter over hele verden iverksatte tiltak for å øke finansielle

transparens og bekjempe skatteunndragelse. I Norge har avsløringene bidratt til en bredere debatt om etikk og åpenhet i næringslivet, uten at det i særlig grad har påvirket norsk skipsfartsnæring. Konsekvensene av lekkasjene har vært alvorlig for mange. Historiens største dokumentlekkasje Panama Papers var årsak, for eksempel til at tusenvis av islendinger tok til gatene da de fikk viet at landets president hadde selskaper i skatteparadiser, bankkunder truer med å bytte bank og Kina beordret alle artikler om Panama-dokumentene slette fra kinesiske nettsteder. Mer enn 500 millioner amerikanske dollar har blitt inntjent av skattemyndigheter over hele verden etter Panama Papers-avsløringene.¹⁴

4.3 Swiss Leaks – Internasjonalt konsortium bestående av gravejournalister

Swiss Leaks er en journalistisk undersøkelse, som i februar 2015 offentliggjorde, en gigantisk skatteunndragelsessak som ble operert utfra og med kunnskap og deltakelse fra British multinasjonal bank HSBC via sin sveitsiske underavdeling, HSBC Privat Bank (Suisse). Utløst gjennom lekket informasjon fra en fransk dataanalyseekspert Hervé Falciani¹⁵ som avslørte over 100 000 klienter og 20 000 offshore selskaper ved HSBC i Genève. Denne offentliggjorte informasjonen ble den gang kalt «the biggest leak in Swiss banking history»¹⁶

Undersøkelsen viste at 108,6 milliarder euro hadde passert HSBCs kontoer i Genève av over 100 000 klienter og 20 000 selskaper mellom november 2006 til mars 2007. Data fra denne perioden kom fra en tidligere ansatt, dataingeniør Hervé Falciani, som etter tyveriet flyktet til Libanon i den hensikt å selge opplysningene. Senere overlot han de stjalne filene til franske myndigheter i 2008.

En lang internasjonal etterforskning franske og sveitsiske førte til en rekke rettsaker. For å gjøre en lang historie kort. Falciani ble i desember 2008 pågrepet sveitsiske myndigheter, men løslatt straks etter avhør av polit. Han flyktet med sin familie til Frankrike. I 2009 startet franske myndigheter etterforskning av Falciani på basis av forespørsel fra sveitsiske myndigheter. En omfattende internasjonal undersøkelse ble gjennomført.¹⁷

I 2015 stevnet franske myndigheter HSBCs sveitsiske avdeling på grunnlag av mistanke om skatteunndragelse på vegne av rike klienter. I november 2017, sa HSBC seg villig til å betale 300 millioner euro, etter datidens kurs (US dollar 352 millioner), etter dette henla franske myndigheter saken mot HSBC Holdings.¹⁸

4.4 Revisorer som medhjelpere

Revisorer spiller en viktig rolle som medhjelpere i store økonomiske straffesaker, der deres ekspertise og spesialiserte kunnskap kan være avgjørende for å avdekke økonomisk kriminalitet, analysere komplekse regnskap og dokumentere lovbrudd. I slike saker bistår revisorer ofte politiet, påtalemyndigheten eller forsvarsadvokater med å tolke og forstå finansielle data.

Revisorer kan gjennomgå store mengder regnskapsmateriale for å identifisere avvik, misligheter eller ulovlige transaksjoner. For eksempel å finne verdier eller midler, avdekke transaksjoner som kan være relatert til hvitvasking eller identifisere feilaktige eller falske bokføringer.

Økonomisk straffesaker kan ofte involvere kompliserte finansielle strukturer, som selskapsgrupper, skatteparadis eller avanserte skatteplanleggingsstrategier. Revisorer har ofte nødvendig erfaring og kunnskap til å kartlegge slike strukturer. Samt å forklare komplekse finansielle mekanismer for ikke-økonomiske fagfolk (f.eks. dommere og juryer). Revisorer kan være avgjørende i å samle inn og dokumentere bevis. Dette inkluderer å sikre at finansiell informasjon er korrekt og troverdig, samt dokumentere hvilke lover eller regler som kan være brutt. Hertil kommer utarbeiding av rapporter som kan brukes i retten som ekspertuttalelser. Revisorer kan samarbeide med politiet og påtalemyndigheten ved å gi innspill til hvilke regnskapsområder som bør undersøkes nærmere. Utarbeide analyser som styrker påtalemyndighetens sak, og hjelpe til med å forstå konteksten og konsekvensene av økonomiske avgjørelser eller transaksjoner.

Når en person eller et selskap er tiltalt i en økonomisk straffesak, kan revisorer også bidra til forsvarsarbeidet ved å identifisere feil eller svakheter i påtalemyndighetens regnskapsanalyser. For eksempel dokumentere at tiltalte har fulgt gjeldende lover og regler, samt å belyse alternative forklaringer på avvik eller økonomiske funn.

Revisorer kan oppnevnes som sakkyndige av retten. I denne rollen skal de være nøytrale og objektive, og deres vurderinger kan være avgjørende for rettens forståelse av de økonomiske aspekter i saken. Det er viktig at revisorer opprettholder høy integritet og følger etiske retningslinjer. I straffesaker er det ofte mye som står på spill, og revisorenes arbeid må tåle kritisk vurdering både juridisk og faglig. Revisorenes evne til å tolke økonomiske data, avdekke ulovlige aktiviteter og forklare komplekse økonomiske sammenhenger gjør dem til uvurderlige medhjelpere i store økonomiske straffesaker. Deres bidrag kan både styrke rettssikkerheten og sikre at komplekse økonomiske spørsmål blir korrekt vurdert.

Som nevnt kan revisorer spille en viktig rolle på forsvarersiden i økonomiske straffesaker, men det er begrenset informasjon om konkrete saker hvor revisorer har vært involvert som forsvarere. En studie publisert i Magma analyserte 158 dommer i økonomiske straffesaker i Norge fra 2009 til 2021 og fant at revisorer hadde to roller.¹⁹

De to rollene var for det første at revisor hadde avlagt revisorberetning der det i etterkant er avdekket lovbrudd. For det andre var at revisor fungerte som vitne eller sakkyndig i rettsaker. Studien indikerer at revisorer sjelden avdekker økonomisk kriminalitet, kun i ni av de 158 dommene framgår det at revisor har avdekket den straffbare handlingen. Derimot har revisorer hatt en viktig rolle knyttet til bevisføringen i straffesakene, hvor tiltalte ble dømt i 93 prosent av tilfellene.

Selv om revisorer kan bidra med sin ekspertise på forsvarssiden, er det utfordrende å finne detaljerte beskrivelser av slike tilfeller i offentlige tilgjengelige kilder. Dette kan skyldes konfidensialitet og begrenset dokumentasjon i rettsavgjørelser. Generelt kan revisorer på forsvarssiden bistå med å gjennomgå økonomiske bevis ved å analysere regnskaper og transaksjoner for å identifisere eventuelle feil eller misforståelser. Dessuten kan de presentere legitime forklaringer på økonomiske avvik som påtalemyndigheten hevder er kriminell. Hertil kommer at revisor kan evaluere om revisjonsprosesser har blitt fulgt korrekt, noe som kan påvirke sakenes utfall. Selv om konkrete eksempler er vanskelig å finne, er revisors potensielle bidrag på forsvarssiden betydelig i økonomiske straffesaker.

Her bør nevnes Riksrevisjonens årlige rapport om revisjon og kontroll hvor økonomisk kriminalitet ofte er en del av denne vurderingen, spesielt når det gjelder hvordan offentlige institusjoner håndterer risiko og oppfølging knyttet til misbruk av midler eller korrupsjon. Det foretas risikovurderinger hvor analyse av hvor sårbare offentlige midler er for misbruk og korrupsjon. Det blir gjort analyser av om statlige institusjoner følger gjeldende regelverk for økonomistyring. Videre gjøres det vurdering av hvordan interne og eksterne kontrollmekanismer fungerer for å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet. Riksrevisjonen kommer også med forslag til forbedringer for å styrke kontrollen og redusere risikoen for økonomiske lovbrudd.

4.5 Enron-skandalen

Enron-skandalen er en av de mest kjente og alvorlige økonomiske skandalene i moderen tid, og den førte til store endringer innen selskapsstyring og revisjon. Skandalen rammet den amerikanske regnskapsselskapet Enron Corporation og ble avdekket i slutten av 2001.

Enron Corporation var et energiselskap basert i Houston, Texas. Det ble etablert i 1985 og vokste raskt til å bli et av de største selskapene i USA. Selskapet drev med handel av energi, naturgass, elektrisitet og andre råvarer, samt investeringer i ulike forretningsområder som bredbåndsnettverk og vannforvaltning. På 1990-tallet utviklet Enron seg til en gigant i energimarkedet, kjent for sin innovative bruk av energihandel og derivater. Selskapet ble hyllet som et eksempel på amerikansk bedriftsinnovasjon.

Hva skjedde? Enron-skandalen ble utøst av avsløringer om massiv økonomisk svindel og feilrapportering i selskapets regnskaper. Enron brukte komplekse regnskapsteknikker og spesielle selskaper (såkalte «Special Purpose Entities» - SPEs) for å skjule gjeld og tap. Dette gjorde at selskapet kunne framstå som mer lønnsomt enn det faktisk var. SPEs ble brukt til å flytte gjeld ut av selskapets balanse og dermed gi et falskt bilde av økonomisk tilstand.

Toppledelsen, inkludert konsernsjefen Jeffrey Skilling og styreleder Kenneth Lay, var involvert i eller godkjente svindelen. De manipulerte regnskaper og framstilte selskapet som svært lønnsomt, selv om det hadde store økonomiske problemer. Revisjonsfirmaet Arthur Andersen, som var ansvarlig for å kontrollere Enrons regnskaper, spilte en sentral rolle i skandalen. Firmaet var både revisor og konsulent for Enron, noe som skapte interessekonflikter. Arthur Andersen ødela dokumenter knyttet til revisjonen av Enron, noe som førte til selskapets kollaps. Da regnskapsforfalskningen ble avslørt i slutten av 2001, mistet Enron all tillit i markedet. Aksjeverdien falt dramatisk, og selskapet søkte konkursbeskyttelse i desember 2001. Dette var den største konkursen i amerikansk historie på den tiden.

Konsekvensene ble dramatisk. Investorer, pensjonister og ansatt mistet milliarder av dollar. Mange ansatt mistet både jobber og pensjonsoppsparing. Arthur Andersen revisjonsfirmaet ble dømt for å ha hindret etterforskningen. Selv om dommen senere ble omgjort, ødela skandalen firmaets omdømme, og det ble tvunget til å legge ned. Etter Enron-skandalen førte til lovendringer som innebar vedtakelsen av Sarbanes-Oxley-lovene (SOX) i 2002. Denne loven innfører strengere regler for selskapsstyring, revisjon og økonomisk rapportering i USA. Målet var å forhindre lignende skandaler i framtiden. Flere av Enrons ledere ble straffeforfulgt. Jeffrey Skilling ble dømt til fengsel,

mens Kenneth Lay døde før han kunne bli dømt. Andre ledere fikk også fengselsstraffer eller økonomiske sanksjoner.

Enron-skandalen illustrer farene ved sviktende etikk, manglende tilsyn og interessekonflikter i næringslivet. Den er blitt et symbol på hvordan grådighet og dårlig selskapsstyring kan føre til katastrofe, ikke bare for selskapet selv, men også for ansatte, investorer og samfunnet som helhet. Skandalen har satt et varig preg på finans- og revisjonsbransjen globalt.

5. Regnskapsførere som medhjelpere

Regnskapsfører kan bidra til økonomiske lovbrudd hvis de, beviset eller ubevisst, deltar i handlinger som bryter med lover og forskrifter. Dette kan skje på flere måter, og det er viktig å forstå både risikoer og konsekvensene for å forebygge slike situasjoner.

Regnskapsførere kan hjelpe klienter med å skjule inntekter, oppgi falske utgifter eller manipulere regnskaper for å redusere skatteplikt. Dette er brudd på skatte- og avgiftslovgivningen. Som medhjelpere kan de bli brukt til å maskere ulovlige inntekter som lovlige, gjennom komplekse regnskapstransaksjoner eller ved å ignorere hvitvaskingsregler. Regnskapsførere kan bidra til økonomiske lovbrudd ved å utarbeide eller godkjenne falske fakturaer, regnskapsdokumenter eller konstruerte fiktive transaksjoner. Videre kan regnskapsfører unnlate å rapportere til Økokrim mistenkelige forhold som de etter hvitvaskingsloven er forpliktet til, og derved indirekte bidra til lovbrudd. Regnskapsfører kan hjelpe bedrifter med å skjule eiendeler eller overføre midler før en konkurs for å unngå at kreditorer får tilgang til midlene. Her bør også nevnes brudd på bokføringsregler som skjer ved å hjelpe klienter med å føre regnskapet på en uaktsom eller bevisst feilaktig måte. Dette kan bidra til at regnskapsførere bidrar til lovbrudd som underrapportering av omsetning eller feilaktig bruk av støtteordninger.²⁰

Regnskapsførere har i flere tilfeller blitt tiltalt og dømt for økonomisk kriminalitet både i Norge og internasjonalt. I Norge kan det vises til en sak hvor en regnskapsfører ble dømt for medvirkning til NAV-bedrageri. Hvor hun anket saken til Høyesterett i 2021, men fikk ikke medhold.

Et annet tilfelle var en autorisert regnskapsfører ble dømt til fem måneders betinget fengsel for manglende oppfyllelse av bokføringsbestemmelser, medvirkning til skattesvik og drift av regnskapsvirksomhet med grove regelbrudd over tid.

I nok en sak ble seks menn, inkludert ansatte og kunder i et regnskapsfirma, dømt for blant annet skattesvik, hvitvasking og økonomisk utroskap.

Internasjonal kan nevnes at i Panama Papers-saken ble en amerikansk regnskapsfører dømt til 39 måneders fengsel for blant annet skatte- og hvitvasking i forbindelse med avsløringen av Panama-dokumentene.

Sushovan Hussain, tidligere finansdirektør i det britiske selskapet Autonomy, ble i 2019 dømt til fem års fengsel i USA for bedrageri knyttet til salg av selskapet Hewlett-Packard. I 2024 ble han også ilagt en bot på £ 450 000 og utestengt fra den britiske regnskapsbransjen fra til 2038.

Et skattebedrageri i Australia ble en nordkoreansk direktør, Duane Jose Saltmer, og hans skatterådgiver, Ravindra Narayan, dømt til henholdsvis 5 og 5,5 års fengsel for skattebedrageri på 4 millioner australske dollar.

I Norge er det vanskelig å få fram tall som viser regnskapsførere som kriminelle tilretteleggere. Dette er tilfelle selv om regnskapsførere har en sentral rolle i både den legale og den kriminelle økonomien. Regnskapsførere er involvert i økonomisk kriminalitet ved å legge til rette for skatte- og avgiftsunndragelse samt hvitvasking. De benyttes ofte for å skjule reelle rettighetshavere og hvor midlene har sin opprinnelse gjennom komplekse foretaksstrukturer. Metodene som benyttes er manipulering av regnskaper, forfalskning av regnskapsdata. Fiktiv fakturering, for eksempel levere skattemeldinger som viser for store fradrag og underrapportere inntekter. Hertil kommer manglende kontroll hvor regnskapsfører bevist unnlater å etterprøve og kontrollere informasjon fra sine klienter.

Situasjonen kan føres tilbake til at det finnes regnskapsforetak som systematisk tar oppdrag for selskaper som er involvert i økonomisk kriminalitet. Her kan man tenke på sosial dumping, lønnstyveri og arbeidslivskriminalitet generelt. Den form for tilrettelegging som enkelte regnskapsførere bedriver kan være en del av forretningsmodellen for oppdragsgiverne. Loven krever autorisasjon for regnskapsførere, likevel fortsetter enkelte som har mistet sin rett, å ta oppdrag for sine klienter. Som igjen skaper utfordringer for myndigheter som skal forebygge denne type lovbrudd. Dette skavverk naturligvis tilliten til regnskapsprofesjonen og kompliserer oppgave til skattemyndigheter og politiet.

Spørsmålet blir – hvordan kan denne type lovbrudd forebygges? Regnskapsførere må ha en sterk etisk forankring og være klar over sin rolle som tillitspersoner.²¹ Løpende oppdatert på lover og forskrifter, som skatte- og hvitvaskingsregler, er avgjørende. Bedrifter bør ha robuste interne rutiner og mekanismer for å dekke og forhindre uregelmessigheter. Varslingssystemer som tilrettelegger for rapportering av mistenkelige aktiviteter må foregå på en betryggende måte. Hertil kommer uavhengighet og objektivitet som en forutsetningen for at regnskapsfører unngår å inngå i tette relasjoner som kan kompromittere deres profesjonelle dømmekraft.²²

Hvis en regnskapsfører blir involvert i økonomiske lovbrudd, kan dette føre til alvorlige konsekvenser som strafferettslige sanksjoner (bøter, fengsel). Tap av autorisasjon og yrkesforbud, samt skade omdømme for både for regnskapsføreren og deres firma. Forebygging handler om å etablere klare grenser, fremme god praksis og sørge for løpende etterlevelse av lover og regler.²³

Noen eksempler på rettsavgjørelser i regnskapssaker som har blitt behandlet rettssystemet, og hvor det foreligger dommer kan illustrere brudd på regnskaps- og skatteregler i Norge, og de påfølgende rettslige konsekvensene for de involverte.

Underslag av klientmidler i en sak hvor en autorisert regnskapsfører ble dømt for å ha underslått betydelige beløp fra flere klienter over en periode på flere år. Vedkommende overførte systematisk penger fra klientenes kontoer til egne kontoer og dekket over transaksjonene ved å manipulere regnskapene. Regnskapsføreren ble dømt til flere års fengsel for grovt underslag og økonomisk utroskap. I tillegg ble autorisasjonen inndratt, og vedkommende ble pålagt å betale erstatning til de berørte klientene.

Et annet tilfelle var regnskapsmanipulasjon i entreprenørselskap hvor en ledere i selskapet ble tiltalt for å manipulert regnskapet for å skjule selskapets reelle økonomiske situasjon. Dette inkluderte fiktiv fakturering og feilaktig føring av inntekter og kostnader. De tiltalte ble dømt for regnskapsovertredelser og bedrageri. Straffen inkluderte fengselsstraffer og betydelige bøter. Selskapet ble også ilagt foretaksstraff, og flere av de involverte mistet sine profesjonelle autorisasjoner.

Skatteunndragelse gjennom falske fakturaer gjaldt en regnskapsfører og flere samarbeidspartnere som ble dømt for å ha utstedt falske fakturaer for å redusere skattebyrden for ulike klienter. Dette førte til betydelige tap for statskassen. Konsekvensene for hovedtiltalte ble en dom på fengsel for medvirkning til skatteunndragelse og dokumentfalsk. Klientene som benyttet seg av de falske fakturaene, ble også straffet med bøter og etterberegning av skatt.

Et tilfelle av brudd på bokføringsloven i restaurantbransjen var en eier av en restaurant som ble dømt for systematisk å ha unnlatt å føre opp deler av omsetningen i regnskapet, samt for å ha betalt ansatte svart. De ansvarlige ble dømt for brudd på bokføringsloven og skatteunndragelse. Straffen inkluderte fengsel, bøter og inndragning av ulovlig utbytte. Restauranten ble også pålagt å iverksette strengere internkontrollrutiner.²⁴

6. Oppsummering

Profesjonelle medhjelpere som advokater, revisorer og regnskapsførere spiller en avgjørende rolle i å støtte næringslivets juridiske og økonomiske funksjoner. Samtidig har forskning vist at deres kunnskap og tilgang til komplekse økonomiske systemer også kan misbrukes til å fasilitere økonomiske lovbrudd, inkludert hvitvasking av penger, skatteunndragelse og regnskapsmanipulasjon.

Advokater har en nøkkelrolle som juridiske rådgivere, men kan i noen tilfeller fungere som tilretteleggere av ulovlige transaksjoner. Forskning viser at advokater kan bidra til økonomiske lovbrudd ved å tilby strategier for å skjule eierskap, strukturerte selskaper for å unngå skatteplikt, eller ved å bruke sin taushetsplikt som et skjold mot granskning.²⁵ Særlig bekymringsfullt er deres rolle i den meget omfattende opprettelsen av stråselskaper. Slike selskaper skjuler informasjon om eierskap eller økonomiske verdier, og ofte medfører det omgåelse av nasjonal beskatning eller å skjule ulovlig virksomhet.

Revisorers rolle er primært å verifisere regnskapers riktighet og sikre etterlevelse av regnskapsstandarder. Likevel har flere høyprofilerte saker, som Enron-skandalen, vist hvordan revisorer kan bli medskyldige i økonomiske lovbrudd ved å ignorere eller aktivt dekke over uregelmessigheter.²⁶ Interessekonflikter, som økonomiske incentiver for å beholde klienter, er en viktig risikofaktor for revisorers medvirkning.

Regnskapsførere er sentrale i økonomistyring, men kan også være involvert i ulovlige aktiviteter, som bokføring av falske transaksjoner eller oppblåsing av inntekter. Dette har blitt dokumentert i forskning som peker på hvordan organisatorisk press og svake interne kontrollsystemer kan bidra til at regnskapsførere utfører ulovlige handlinger.²⁷

Flere faktorer kan forklare hvorfor medhjelpere medvirker til økonomiske lovbrudd. Profesjonelle kan være motivert av ønsket om opprettholde klientforhold eller oppnå økonomiske fordeler. Vi snakker da om økonomisk press. Svakheter i regulering og tilsyn, særlig i globale finanssystemer, gjør det lettere å unngå oppdagelse.²⁸ Noen studier peker på mangler i etisk opplæring og kultur i profesjonsutdanningene som en viktig faktor.²⁹

Advokater, revisorer og regnskapsførere har en betydelig rolle i å sikre integriteten til økonomiske systemer, men deres spesialiserte kunnskap og tilgang kan også misbrukes til ulovlige formål. For å motvirke dette kreves en kombinasjon av strengere regulering, forbedret etisk opplæring og styrket tilsyn.

Noter

¹ Financial Action Task Force (FATF) (2024) Horizontal Review og 'The Role of Gatekeepers' Technical Compliance Related to Corruption. (Report).

² Økokrim, (2023). Trusselvurdering 2023.

³ Regjeringen.no: Meld St. 7 (2010-2011); Kudos: Trusselvurdering – Kudos; Regjeringen.no: Evaluering av politiets bruk av finansiell etterretning – regjeringen.no; Straffesaksbehandlingen i politiet 2013; TOPPENAAVISFJELDET – Manifest Tidsskrift; Forskningsmeldingen – Politihøgskolen; Forskningsrådet.no: Forskning på straffesakskjeden 2006-2018 – Norges forskningsråd.

⁴ Kudos betyr anerkjennelse eller berømmelse for en handling eller noe en har oppnådd.

⁵ Kudos (norsk). Tilgang 15. januar 2025.

⁶For eksempel Meld. St. 15 (2023-2024) Felles verdier – felles ansvar; Vista Analyse Rapport 2023/01: Nasjonal omfangsundersøkelse av økonomisk kriminalitet rettet mot virksomhet og kommuner; Strategi/plan 2020 Regjeringens strategi for bekjempelse av hvitvasking, terrorfinansiering og finansiering av spredning av masseødeleggersvåpen; Årsrapport Økokrim 2023; Kartlegging 2022, Politi- og lensmannsetaten mfl.: Leverandører til det offentlige; Evaluering 2020, Direktoratet for forvaltning og økonomistyring: Å bygge varig samarbeid: underveisevaluering av NTAES; Studie Økokrim 2021: Profesjonelle aktører (tilgang 14. januar 2025).

⁷ Hvitvaskingsdirektivet (EU), Financial Action Task Force (FATF)

⁸ Sosafe, (2024). Cybercrime Trends 2024: The latest threats and security best practices. *Rapport*.

⁹ Transparency International EU (2024). Illicit Financial Flows.

¹⁰ Norsk Sjøoffisersforbund, Nettolønnsordningen, 2024.

¹¹ Økokrims trusselvurdering (2024): Den kriminelle økonomien.

¹² Ryder, N. J. (2023). Economic Criminology: Bridging disciplinary and professional silos in countering economic crime. *Journal of Economic Criminology*. 1:10018. DOI:10.1016/j.jeconc.2023.100018

¹³ Payne, J. (2014). The Role of Gatekeepers. *Oxford Handbook on Financial Regulation*. In. (Molonet, Ferran and Payne (eds.) OUP, 2014).

¹⁴ ICIJ, (2017). International Consortium of Investigative Journalists. (Desember 27. 2017).

¹⁵ Michel, S.; Lhomme, F.; Davet, G. (2015-02-09) "SwissLeak the bankstory of a worldwide investigation" Le Mode.fr. Archived from the original on 2015-02-12. (tilgang 2024-14-11).

¹⁶ «The Swiss Leaks» cbsnews.com 8. February 2015. Archived from the original on 10. February 2015. (tilgang 2024-11-12).

¹⁷ Mandinger, John (...) Money Laundering: A Guide for Criminal Investigation.

¹⁸ «HSBC to pay France euro 300million to avoid tax fraud trial» 2017-11-14. Archived from the original on 2018-05-01. (Tilgang 2014-17-11).

¹⁹ Econa (2022). Analyse av revisorers rolle i utfall av økonomiske straffesaker.

²⁰ Wells, J. T. (2017) (fjerde utgave). Corporate Fraud Handbook. Hoboken. *John T. Wiley & Sons*.

²¹ DeFond, M., Hung, M. og Li, Y. (2018). Appearance vs. Independence i Fact: Empirical Evidence from Audit Engagements. *Journal of Accounting Research*.

²² Klein, G. (2015). *Ethics in Accounting: A Decision-Making Approach*. Hoboken. *Wiley*.

²³ Gottschalk, P. (2018). Økonomisk kriminalitet: Teori og praksis.

²⁴ Lovdata.

²⁵ Gottschalk, P. (2020). «Lawyers as accomplices in financial crime: White-collar misconduct in the legal profession.» *Crime, Law and Social Change*, 74(3), 283-301.

-
- ²⁶ Bezerman, M. H., Loewenstein, G., & Moore, D.A. (2002). "Why good accountants do bad audits". *Harvard Business Review*, 80(11), 96-102.
- ²⁷ Sikka, P. (2015). «Accounting and accountability: Organizational pressures and fraudulent conduct." *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 28(6), 1012-1036.
- ²⁸ Sharman, J. C. (2011). The money laundry: Regulating criminal finance in the global economy. *Cornell University Press*.
- ²⁹ Gottschalk, P. (2017). *Policing white-collar crime: Characteristics of white-collar criminals*. Palgrave Macmillan.